

Boekbespreking

Hans Nieuwenhuijsen

Kevin M.O'Neill, 2001. Solitary Wasps. Behavior and Natural History. (Cornell Series in Arthropod Biology) Ithaca and London, viii – xiii, 406 p.
ISBN 0-8014-3721-0 (cloth) prijs: circa f100,- (€ 45,-).

Een wespenboek met vijf poten.

Stel je krijgt een enorme hoeveelheid informatie over het gedrag en de leefwijzen van allerlei soorten solitaire wespen op je bureau. Dan volgt de opdracht: vat deze informatie overzichtelijk samen in één boek.

Het lijkt mij, als halve amateur, een moeilijke maar uitdagende opdracht. Niet alleen zou ik proberen de verschillende families te tonen als even zovele evolutielijnen, maar bovendien zou ik de evolutionaire vraag willen beantwoorden waarom er solitaire wespen zijn. Wat is het voordeel van de solitaire leefwijze? Is die leefwijze voordelig in bepaalde milieus? Of de vraag anders gesteld: wat is de overlevingswaarde van solitair-zijn? Deze vraag zou de zesde poot zijn van mijn denkbeeldige boek. Uit de titel van mijn bespreking mag blijken dat deze zesde poot in het boek van O'Neill zo goed als ontbreekt. Je kunt de titel ook lezen als een compliment aan de schrijver: je moet wel een schaap met vijf poten zijn om bovenstaande opdracht tot een bevredigend einde te brengen.

Voordat ik vertel hoe de schrijver de zaak heeft aangepakt eerst nog iets over de plaats van het boek tussen andere wespenboeken. O'Neill heeft, samen met Evans (1988), al eens een deel van één subfamilie, de Philanthinae van Noord-Amerika, aangepakt. Blösch (2000) nam de Duitse Sphecidae onder de loep (zie de bespreking van Theo Peeters in Bzzz 12, nov. 2000). Spradbery (1973) schreef een boek over de superfamilie Vespoidea, die toen de solitaire carnivore Eumenidae, de solitaire herbivore Masaridae en de sociale Vespidae omvatte. Vooral aan de laatste groep besteedde hij veel aandacht. Een beknopt en zeer leesbaar boek over de aculeate wespen is 'The Wasps' van Evans en West Eberhard uit 1970.

O'Neill moet gedacht hebben: het wordt weer eens tijd om de kennis op wespengebied, in het bijzonder de solitair levende, samen te vatten.

Hoe heeft hij dat gedaan? Zijn aanpak noem ik voor het gemak thematisch. Hij onderscheidt een aantal gedragingen (thema's) uit het leven der wespen en brengt daaronder de informatie per familie samen. De zes thema's zijn: foerageergedrag (verdeeld in parasitoïden, nestprovianderende predatoren, cleptoparasieten en pollenverzamelaars), nestbouwgedrag, natuurlijke vijanden en verdedigingsstrategieën, gedrag van mannen en seksuele interactie, thermoregulatie en broedzorg (parental) strategieën. Per thema rangschikt hij de gegevens meestal op de volgende wijze. Uit elke familie kiest hij een goed onderzocht soort (case-study) om vervolgens, vaak in tabelvorm, de gegevens van andere soorten bij elkaar te zetten zodat de lezer de soorten onderling kan vergelijken. Elk hoofdstuk sluit hij af met een conclusie. Het voordeel van deze thematische aanpak is dat de veelheid aan informatie op een toegankelijke wijze worden gepresenteerd. Ben je als lezer geïnteresseerd in een bepaald onderwerp dan vind je in dat hoofdstuk bijna alles wat daarover bekend is bij solitaire wespen. Ben je meer geïnteresseerd in een bepaalde groep dan pluis je de hoofdstukken op je groep na. Kortom: lof voor de auteur op de wijze waarop hij de gegevens presenteert. Het nadeel is dat het geen prettig leesboek is geworden zoals dat van Evans en West Eberhard. Waarmee heeft dat te maken?

Nu kom ik terug op de evolutionaire benadering of beter gezegd de ontbrekende zesde poot van dit wespenboek. Ontbrekend is niet geheel juist. Hier en daar schetst de auteur een evolutionaire lijn. Maar een consequentie van zijn aanpak is dat hij de evolutionaire lijnen, die in de families tot uiting komen, in stukken hakt. Zijn boek was mijns inziens boeiender geworden wanneer hij een hoofdstuk had toegevoegd over de verschillende evolutielijnen binnen de solitaire wespen. Zo'n hoofdstuk vind je bijvoorbeeld wel bij Spradbery.

Waarschijnlijk wilde de schrijver niet teveel speculeren maar soms maakt dat een boek juist spannend want het lokt discussie uit en stimuleert nader onderzoek.

Ik licht dit bezwaar toe aan de hand van het onderscheid dat O'Neill maakt tussen de parasitoïde en de nestprovianderende strategie. Het blijken twee succesvolle strategieën, maar O'Neill geeft op geen enkele wijze betekenis aan deze tweedeling. Geef mij maar de aanpak van Gauld en Bolton wier adagio "Nothing in biology makes sense, except in the light of evolution" lijkt te zijn. Zij stellen dat het larvestadium van alle Apocrita parasitoid leeft. Maar wanneer je op de lichaamsbouw en het gedrag van volwassen vrouwtjes let, kun je een parasitoïde lijn (Parasitica) en een aculeate lijn (Aculeata) onderscheiden. De Parasitica speuren naar verborgen levende prooien en injecteren met hun legboor eieren rond of in de prooi, terwijl de Aculeaten jagen op vrijlevende prooien, die ze met gebruik van hun angel onbewegelijk maken. Dan leggen ze een ei. Als hun prooi verborgen leeft is er geen nestbouw (dit lijkt op Parasitica-gedrag) anders wordt een nest gemaakt. Door de zaken zo te benaderen vallen strategieën samen met lichaamsbouw, gedrag en systematiek. Als je binnen de aculeaten ook weer deze strategieën wilt onderscheiden zul je ook hier moeten onderbouwen met biologische argumenten zodat ze betekenis krijgen, anders is het een kunstmatig leeg onderscheid en dat gebeurt helaas bij O'Neill.

Concluderend: het boek biedt een schat aan overzichtelijk gepresenteerde informatie, maar wat meer nadruk op de mogelijke evolutionaire lijnen (desnoods in een apart hoofdstuk) had wat meer eenheid kunnen brengen in de veelheid van solitaire wespen.

Literatuur

- Blösch, M., 2000. Die Grabwespen Deutschlands. - Goecke & Evers, Keltern, 480 p.
Evans, H.E. & K.M. O'Neill, 1988. The Natural History and Behavior of North American Beewolves. - Comstock Publishing Associates, 278 p.
Evans, H. E. & H. J. West Eberhard, 1970. The Wasps. - Newton Abbot, 265 p.
Gauld, I. & B. Bolton, 1988. The Hymenoptera. - Oxford University Press, New York, 332 p.
Spradbery, J.P. 1973. Wasps. - Sidgwick & Jackson, London, 408 p.